

1308
A nemzetiségi nyelv és az iskola

Nagyteveli anyakönyv

Remek falu ez a Nagytevel! Széles útja, két oldalt fasor, módos porták. Gondozottság. A falukép nem az úgazdagság hivalkodásával hat (mint például a szomszédos Adásztevel cifra vaskerítése), sokkal inkább a házsorok évszázados parasztgazdai (méginkább sváb-gazdai) hagyományával. Utcára ültetett házak, magas kapuk.

A régi sváb falvak ismert képe.

A FALU

A história szerint 260 éve élnek svábok Nagytevelen. A török pusztítás után telepítették ide őket bajor földről; a helytörténeti feljegyzések szerint mintegy száz évig lakatlan hely volt Nagytevel az 1620-as esztendőket megelőzően. A törökidulás előtt a XVI. században kétszer is elhagyta a falut a lakosság.

Nagytevel tehát a bajorországi telepesek kezemunkája nyomán született újjá, és él mindmáig.

A felszabadulás előtt teljesen németajkú falu volt, majd a lakosság 40–45 százalékát kitelepítették, s helyettük magyar telepeseket hoztak. Azóta él együtt a két nép.

A svábok élete (nemzeti-ségi léte) az ötvenes években zártabb lett, az anyanyelv használata családon belül maradt. Ha maradt! Egy helybéli ember mondta, hogy a 60-as évekig, ha búcsún netán németül énekeltek, rebellis tetteknek számított sokak szemében. Változást ebben a párt nemzetiségi politikája hozott, mely sürgeti az anyanyelvi kultúra művelését a nemzetiségi falvakban.

Igen ám, de időközben furcsa változás következett be az ifjabb nemzedéknél: míg 1930 körül minden gyerek jól beszélt a sváb anyanyelvet, addig 1960 körül már alig akadt gyerek, aki németül tudott. A szülők mindennapi nyelve a magyar lett. Jobbára a nagyszülők őrzik az ósanyák nyelvét.

Gyakorlatilag úgy tűnik, mintha az anyanyelvként tanulandó német nyelv idegen lenne a gyermekek számára. Mert egy kukkot sem értenek belőle.

AZ ISKOLA

Az iskolakapun belépve hallom: énekelnek a gyerekek. Németül énekelnek.

Tíz éve vezették be a német nyelvoktatást a nagyteveli elemi iskola alsó tago-

zatán. Hivatalosan így fogalmazták meg: *Nemzetiségi nyelvet tantárgyként tanító iskola*. Gyakorlatilag ez azt jelenti, hogy az első osztálytól a negyedikig kéthetenként 4–4 órát tartanak németül minden osztályban. A magyar és a sváb gyerekeknek egyaránt kötelező. Amolyan beszélgető, társalgó órák lennének ezek, ha nem kéne mindent a „mutter” szó megtanulásánál kezdeni.

Egy nyugdíjas pedagógus, Verő Kálmán (aki 40 évet és 10 hónapot tanított itt, egészen 1970-ig) elmondta, hogy a 30-as években, ami-

kor ő idekerült, a családban svábul ment a társalgás, aztán az iskolában magyarul és németül egyaránt tanítottak. Írást és olvasást. Csak-hogy ez tulajdonképpen nem a sváb anyanyelv volt, hanem egy harmadik! A német irodalmi nyelv.

A jelenlegi német nyelvoktatás — mint kötelező tantárgy — eredménye, hogy negyedik osztályban már köznap dolgokról el lehet beszélgetni a gyerekekkel. Ám mi lesz az éppen csakhogy megszerzett elemi nyelvtudással? Nem felejtik-e el a gyerekek a későbbi évek során? Sokáig kérdőjel volt ez a faluban. A szülők felvetették: legyen a felső tagozaton is német nyelvoktatás.

Idén már tanítják az ötödikben a német nyelvet az ugodi körzeti iskolában (ide járnak a nagyteveli felsőtagozatosok). A következő években majd bevezetik a hatodik, hetedik, nyolcadik osztályokban. Ez jobban megalapozza a nyelvtudást.

PEDAGÓGUSARCOK

A nyelvtanítás pedagógusgondja Nagytevelen a *Vadas Ottóné*. Helyi születésű tanítónő, a németet édesanyjától tanulta (anyanyelvként), majd tanfolyamokon csiszolta. Tíz éve tanítja, délelőtt az órákon, délután a napköziben. Azt mondja: szerencse, hogy délelőtt, délután rá maradt a nyelvtanítás, de ősszel nyugdíjba megy, kérdés, győzi-e az utódja az iskolában is meg a napköziben is.

Mutatja a tankönyveket, megjegyzéseket fűz hozzá. Az elsős könyv csupa kép, ezekről kell beszélnie a gyerekeknek, a képen látottakat megtanulják. Beszélgetve, játékosan. Vannak jó részek a könyvben; amikor a képek a gyerek környezetét (otthon, iskolában, boltban, faluban stb.) ábrázolják. De vannak részek, melyek meséket jelenítenek meg. Ezek már olyan gyerekeknek való, akik otthon beszélnek a németet.

Férje, Vadas Ottó, a helyi iskola vezetője, szintén „atyailag” érez a falu hagyományai iránt. Az egyik tanteremben a gyűjteménye a falu régi szerszámairól; favilla, cséphadaró, kendertiloló, motolla, vonószék meg egyéb. Régi könyvek gót betűvel, gitárcitera az óha-

zából. A teremben könyvtár: tízezer forint értékben német nyelvűek. Az egész együtt olyan, mintha tárgyakban, emlékekben „megírt” nagyteveli anyakönyv lenne.

Idén pávakört szervezett Vadas Ottó, célja a helyi népdalkincset a sváb öregektől megtanulni, s azokat átadni a fiataloknak. Jobbára öregek járnak ide; mikor szervezték a pávakört, néhány ember bizonytalankodott, hogy, ugye, az ötvenes években nem tetszett, ha németül énekeltek. Vadas Ottó megnyugtatta őket. A jó szó azért is jó, mert a gyakorlatban megismerik kormányzatunk őszinte nemzetiségi politikáját.

Az öregek szeretnek együtt lenni a pávakörben. Itt klubszerű foglalkozásokat tartanak; ifjú Vadas Ottó tanár a harmonikán játszik, a népszokásokról beszélnek, a régi élet tárgyi emlékeit előszedik. Lakodalmas népszokásokat gyűjtenek össze.

Nagytevel népi hagyományait, régi eredményeit megőrizni a mának és a jövőnek — mindannyiunk számára hasznos, értékes, emberséges dolog.

Balogh Ödön